

Ja: «El dibuix ha d'harmonitzar i supeditar-se a la idea, que és el més important»

Per Jordi Riera Pujal

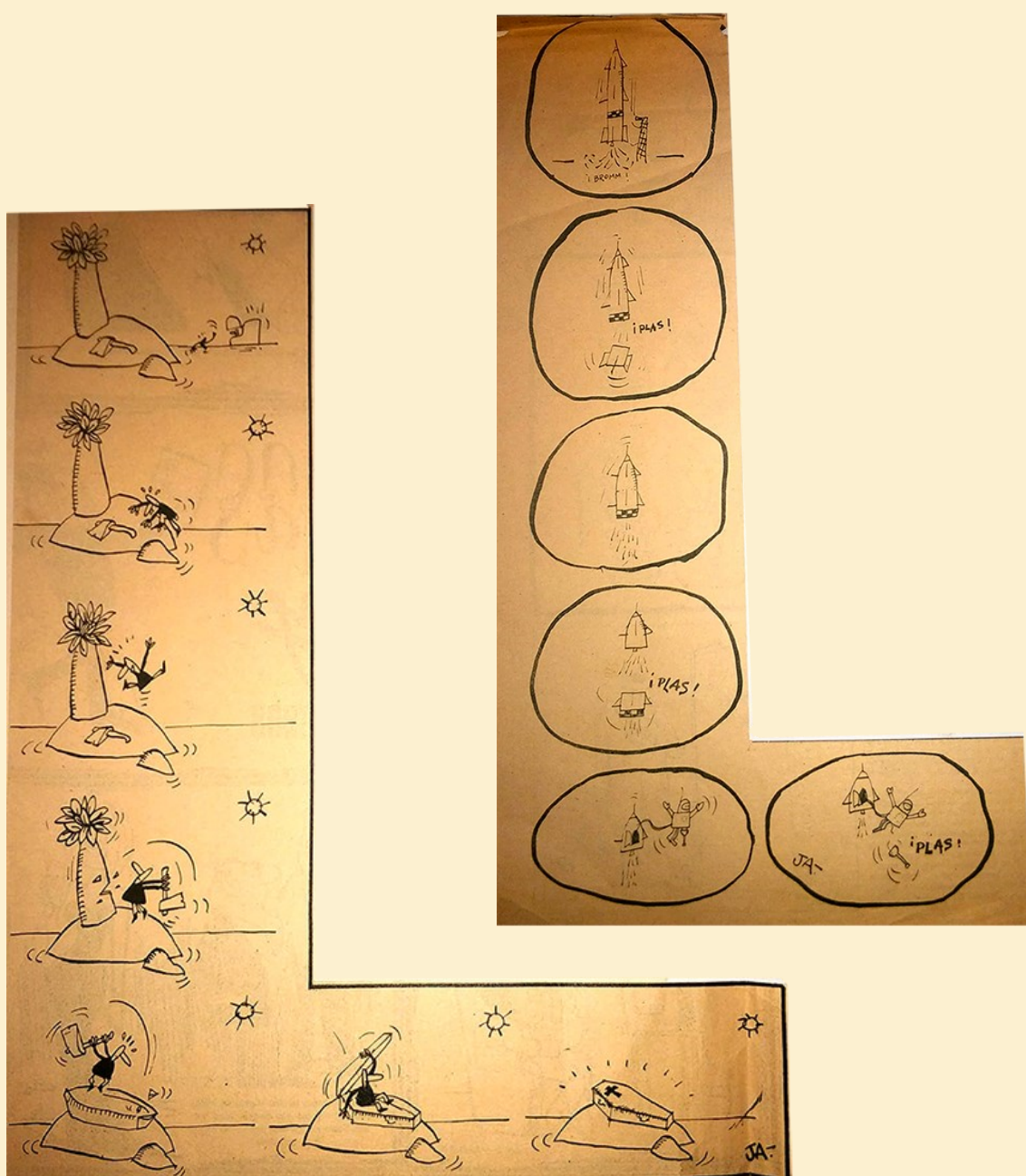

En els temps finals de la dictadura franquista va despuntar una lliga d'homes extraordinaris que van començar a donar canya a la dictadura en el camp de l'humor dibuixat. **Jordi Amorós "Ja"** (Barcelona, 1944) va ser un d'aquests valents. Ja va provocar els poderosos i se'n va burlar en aquest període, ho va seguir fent durant la Transició i no ha canviat amb el nou mil·lenni. És un humorista immens. Amb un traç espontani i ràpid, marca de la casa, sap utilitzar un llenguatge popular per expressar una sàtira virulenta, salvatge i directa de la nostra societat. No és home que vulgui aportar possibles solucions, el seu treball és mostrar els saborosos secrets que pot haver-hi darrere de l'allau de missatges de propaganda amb què ens bombardegen els que manen. Per fer-ho, no busca dibuixar vinyetes boniques, el que li interessa és transmetre gràficament, de la manera més clara possible, la seva idea al lector.

Moltes de les demolidores opinions gràfiques de Ja (com les que va fer el seu amic Ivà) fan una tasca higiènica en el nostre cap. Ens desmitifiquen els diversos poders governamentals, eclesiàstics, econòmics, militars i judicials, i fan el retrat d'una classe dirigent, no gaire intel·ligent, que l'autor ens mostra en tota la seva insignificança, vulgaritat i corrupció.

Podem destacar que, entre els temes preferits de Ja, hi ha el de parlar dels diversos estaments catòlics, un segment de la població a qui sempre ha dedicat una atenció i unes moixaines especials.

De manera paral·lela al seu treball humorístic, Jordi Amorós ha realitzat una immensa tasca com a realitzador d'animació. Una carrera extensa que potser ara com ara encara no ha tingut el reconeixement que es mereix. Una excepció a aquest comentari es va produir el 2017, quan va rebre el **Premi Trajectòria Animac**, a Lleida. També volem destacar la seva dedicació professional a la producció. Un productor que ha decidit invertir els seus beneficis empresarials no en luxes personals sinó en arriscats projectes d'animació ha de tenir tot el nostre reconeixement. Moltes de les obres amb el segell Jordi Amorós ja han entrat en els annals de la història del nostre cinema d'animació.

Publicat a *Mata Ratos* a finals dels anys seixanta.

Publicat a *Mata Ratos* a finals dels anys seixanta.

A la postguerra miserable i autàrquica dels anys cinquanta, els únics passatemps dels nens per somiar i sortir d'una dura realitat eren el cinema i les historietes. Quins tebeos t'agradaven llavors?

El TBO i el Pulgarcito.

Has comentat alguna vegada que els primers dibuixos els vas fer per a un projector de cinema infantil Nic. Quina edat tenies?

Vaig fer diverses pel·lícules per a aquest «format» als set o vuit anys.

Amb aquestes primeres pel·lícules d'animació en què les imatges donaven

sensació de moviment va ser quan vas començar a somiar en ser un dia realitzador de dibuixos animats?

No ho recordo... Més aviat somiava en ser periodista, encara guardo un «diari» que jo mateix em muntava, anomenat LA OCA.

El teu inici professional va ser a l'estudi d'animació Buch Sanjuan de Barcelona, una de les productores de publicitat més grans a principis dels anys seixanta. Com vas entrar-hi? Quin tipus de feina hi feies?

Als divuit anys vaig assistir a un curs d'animació i després em vaig presentar a Buch Sanjuan, on, després de fer-me unes proves, em van assignar a l'equip de Pepita Pardell, com a intercalador. En aquells temps allò era habitual per ascendir a la categoria superior: animador. Eren uns sis anys.

A la fi dels anys seixanta col·labores amb la revista *Mata Ratos*, dirigida llavors per Conti. A la dictadura encara li quedava corda, estàvem en ple franquisme. Quin tipus d'acudits hi publicaves?

Bàsicament feia humor absurd... Suposo que era l'única possibilitat de publicar alguna cosa en aquella època.

¿Des de la direcció et marcaven algun tipus de directriu?

No.

Les teves referències dins de l'humor gràfic s'aparten de la tradició catalana clàssica de l'obra de dibuixants com Castanys o Muntanya.

Semblen beure de l'humor més virulent que publicaven les revistes franceses *Charlie Hebdo* o *Hara-Kiri*. En temps de fronteres poc transparents, com arribaven a les teves mans aquestes publicacions?

No ho recordo, mercat negre, suposo...

Quins referents tenies en els teus inicis com a dibuixant?

Reiser i, sobretot, Wolinski.

El teu traç en dibuixar és molt personal. Què en penses quan et comenten que tens un estil de dibuix «lletgista»?

Jo no em considero un dibuixant, soc més aviat un humorista, i penso que el dibuix ha d'harmonitzar i supeditar-se a la idea, que és el més important. Per a idees simples, dibuixos encara més simples. I sí, els meus dibuixos són lletjos.

Et van cridar Ivà i Oscar per col·laborar amb *Barrabás* (1972) i després amb *El Papus* (1973). A *El Papus* et vas trobar amb una proposta d'humor contundent malgrat ser una època difícil. Potser ha estat la revista amb què t'has sentit més còmode col·laborant?

El Papus, 19/2/1977

El Papus, 26/6/1977

¿Còmode? Mai he estat còmode. Sabia que divendres havia d'entregar quatre pàgines, i que amb cada pàgina, entre pensar-la i dibuixar-la, m'hi estava una hora... I no se m'acudien les idees fins quatre hores abans del lliurament, encara que estigués tota la setmana pensant-hi. Es veu que la pressió era l'únic desencadenant de les meves pàgines. A Vázquez i a Adolfo Usero els passava una cosa semblant, i moltes setmanes ens trobàvem el «dia D» acabant els originals a la vorera de la impremta...

En quin material et basaves per crear les historietes de la sèrie *Encuesta Papus*?

Repassava tots els dies diversos diaris i retallava les notícies més rares o insòlites que em cridaven l'atenció, i escollia a l'últim moment les més «idònies».

¿Vas aguantar a *El Papus* fins que es va deixar de publicar el 1987?

Sí.

Pertany a la mateixa generació que Ivà i Oscar. La generació dels nens que neixen després de la Guerra Civil i a qui els toca viure tota la repressió de la moral catòlica tradicionalista i un franquisme que ha quedat encallat en la corrupció i en l'opressió de molta gent. És per aquesta raó que els tres autors teniu en comú un tarannà similar i creeu historietes amb un humor valent, incisiu i amb molta mala llet?

La meva «teoria» sobre aquest tema —ja ho he comentat en alguna ocasió— és que les notícies que cada dia portaven els diaris d'aquesta època —«Jove tirotejat per la policia per enganxar cartells», «Diversos manifestants moren pels trets a l'aire de la benemèrita», «Garrot vil a Puig Antich per ser qui era», «Cau d'un vuitè pis en resistir-se a cantar el “Cara al sol”», etc.— generaven un estat permanent de «mala llet» al personal, i als humoristes d'aquesta època en particular. Aquest fenomen, gràcies a la llei mordassa, sembla que en l'actualitat s'està reactivant.

Tinc la impressió que a tots tres també us uneix que us sentíeu més còmodes fent historietes que vinyetes d'humor gràfic, que teníeu la necessitat d'explicar històries i, per aquest motiu, us anava millor la narrativa que suposa el còmic. És així?

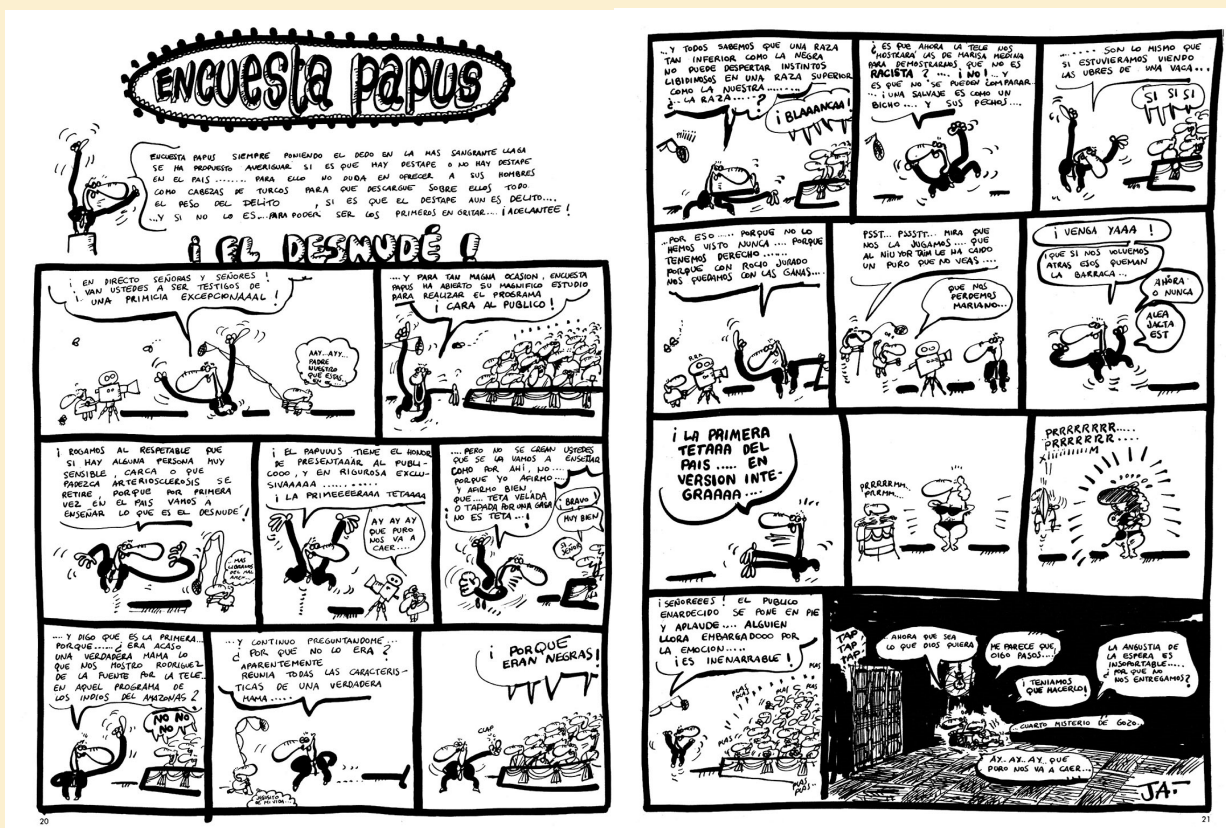
Tens tota la raó... Són dues coses diferents.

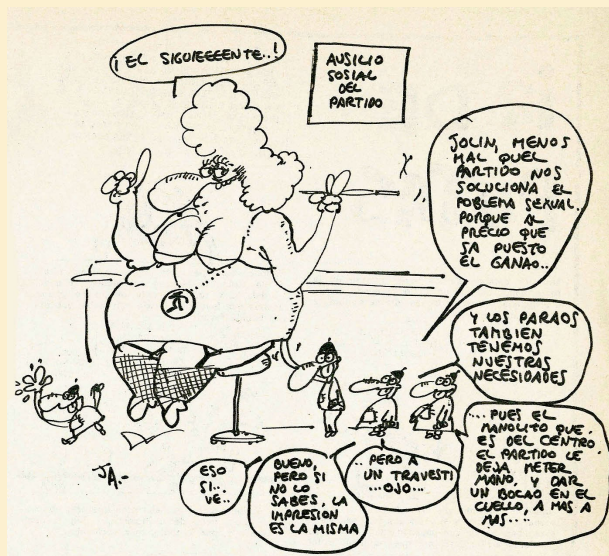
Et plantejges les teves historietes com a antiautoritàries, és a dir, que no mostrin cap respecte per les institucions que es donen a si mateixes el títol de respectables (església catòlica, govern, monarquia, etc.)?

No crec que les meves històries fossin antiautoritàries per reflectir la realitat d'alguns organismes, sinó que narren comportaments que resulten cridaners.

El final del franquisme i el principi de la democràcia, quan molts jutges pertanyien a la ultradreta, va ser una època molt complicada per fer humor. No anaves amb por quan et tocava anar als jutjats per les teves vinyetes?

Les meves excursions setmanals a diferents jutjats, inclosos els militars, no em preocupaven excessivament (inconsciència juvenil, potser?). Normalment, el jutge, després de condemnar-me, em demanava un dibuix per als seus fills. Recordo unes seixanta condemnes, només pel meu personatge de la mongeta. Entre elles, una de tres anys de presó —amnistiada gràcies a la «Transició».

Las putas, El Papus, 22/10/1977

El 1974 fundes Equip amb alguns companys, el teu propi estudi de dibuixos animats. Et devia suposar un bon aprenentatge en el domini de l'ofici i l'obligació d'acostumar-te a exercir el paper d'empresari. De l'estudi es comenta que vau arribar a fer prop de mil espots. Quin bagatge professional vas treure de treballar a Equip?

L'experiència d'haver treballat amb grans professionals de l'animació és tot el meu capital, que no és poc.

Aprendre a ser un bon empresari, no crec que ho aconsegueixi. El que sí que espero és ser un bon productor. Ja veurem si ho aconsegueixo amb el meu nou projecte.

Una curiositat és que Pepita Pardell, que va ser una de les teves mestres d'animació a Buch Sanjuan, va passar després a treballar per a tu a la productora. Recentment ha traspassat. Què ens pots comentar de la seva figura en el marc de la indústria d'animació?

Pepita Pardell és el gran referent de l'animació espanyola. El Premi Sant Jordi a la seva trajectòria, que li va ser atorgat l'any passat, es va quedar curt.

Vas ser un pioner amb les teves crítiques a l'engranatge de l'església catòlica en la sèrie *Sor Angustias de la Cruz* a *El Papus*. Quin plantejament vas fer a l'hora de dissenyar les historietes?

Sor Angustias de la Cruz està inspirada en una mongeta de l'hospital militar de Lleida, on vaig fer el servei militar, que operava els reclutes de fimosi quan el comandant metge arribava borratxo a la sala d'operacions. La realitat, com passa sovint, supera les opcions «creatives» de la ficció.

A l'opressiu Tribunal d'Ordre Públic van acabar prohibint indirectament la sèrie *Sor Angustias de la Cruz* a força de multes econòmiques a la publicació (*El Papus*). Com va ser el final de la sèrie?

Crec recordar que, després d'un munt de multes, va arribar una ordre d'un conegut ministre de l'època, que en prohibia la publicació. Llavors vaig fer l'última historieta que va arribar a publicar-se, on un ministre de la UCD li engegava un tret a *Sor Angustias* i la matava.

Amb els anuncis publicitaris d'Equip guanyaves molts diners, i això et permetia tenir finançament per arriscar-te en projectes més creatius. Quins van ser?

Des d'*Historias de amor y masacre* fins a *Despertaferro*, tots els projectes que va realitzar Equip han estat possibles gràcies als beneficis que produïa la realització d'espots publicitaris. Encara més, aquesta era la raó principal que motivava tot l'estudi.

El 1978 estrenes la pel·lícula *Historias de amor y masacre* per celebrar el final del franquisme, amb un pressupost d'uns deu milions de pessetes de l'època (60.100 €). Una pel·lícula molt fresca i lliure, comparada amb el que s'acostumava a fer llavors. La pel·lícula és considerada el primer llargmetratge de dibuixos animats per a adults. Els guions dels diversos episodis van ser d'Oscar, Gila, Vallès, Fer, Chumy Chúmez, Ivà i teus. Va ser complicada la seva realització?

Complicada? En absolut. Va ser molt simple. Es va fer amb un equip de quatre animadors realitzadors, amb els seus corresponents assistents, i sense utilitzar storyboards ni layouts. Improvisant a partir d'un guió.

Quina rebuda va tenir dins la professió i en la premsa? Comercialment va tenir una bona resposta?

Les crítiques de la premsa van ser bones. Fins i tot l'episodi d'Ivà, animat per Víctor Luna, va obtenir el primer premi de Festival de Zagreb. El resultat econòmic del film va ser zero pessetes.

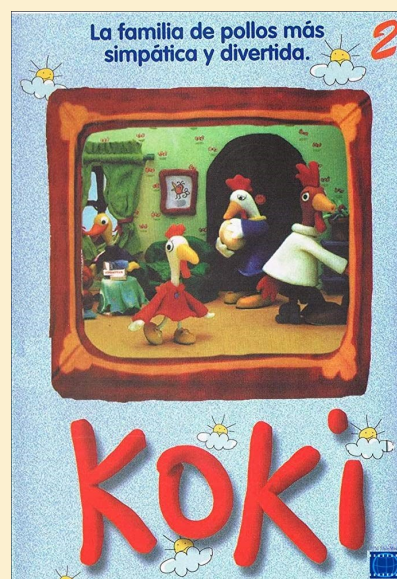
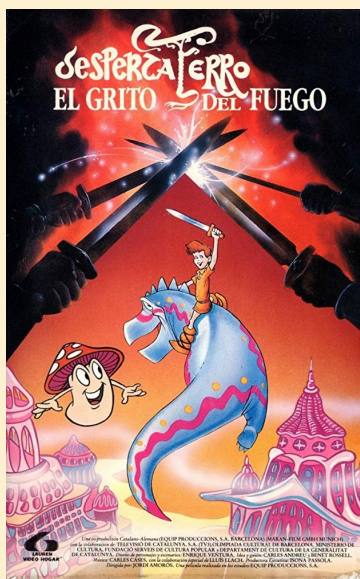
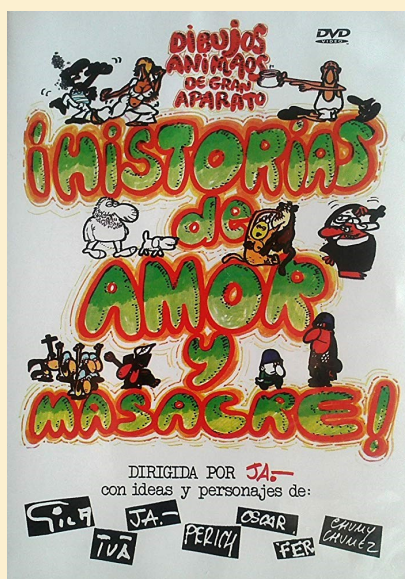
***Gugu* (1982), un curtmetratge que vas dirigir, va ser una adaptació del personatge Angelito, creat per Manuel Vázquez. L'autor en aquells anys treballava al teu estudi. Ens pots explicar alguna història relacionada amb ell?**

Aquest curtmetratge va guanyar el primer premi del Festival de Cinema per a Nois i Noies. Treballar amb aquest geni va ser una experiència inoblidable. Hi ha innombrables anècdotes, degudes a la seva poderosa personalitat. Podeu veure el film *El gran Vázquez*.

Vas dirigir diverses sèries d'animació per a la televisió, com *Mofli*, *l'últim coala* (1986), *Koki* (1996) o *Goomer* (2003). Com va ser aquesta experiència?

Mofli tenia un excel·lent guió de Jaime González. Va ser programat unes vint vegades per Televisió Espanyola. *Koki* també va tenir bons guions (americans) i es va vendre a noranta països. *Goomer* va passar sense pena ni glòria.

Els productors no es cansen de dir que l'important de qualsevol producció és el guió.

La majoria es refereixen al guió, a l'estratègia d'enxampar subvencions i coproduccions amb cadenes de televisió, que tenen l'obligació per llei d'invertir un percentatge dels seus pressupostos en projectes espanyols. (La «inversió» es limita a omplir els blocs de publicitat que disposen de pocs anunciantes).

Amb Despertaferro (1990), una pel·lícula induïda per Isona Passola, vas fer el primer llarg d'animació parlat en català (honor compartit amb Peraustrínia 2004). Va representar tres anys de treball i va comptar amb la col·laboració d'Enrique Ventura o Jan, al costat de molts altres dibuixants. Va ser un dels últims grans projectes fets amb la tècnica tradicional. Estàs satisfet del resultat?

Amb aquest projecte faraònic em vaig «doctorar» en anàlisi de guió. En acabar la producció em va caure a les mans el conegut llibre d'Eugene Vale Tècniques del guió per a cinema i televisió. Després de llegir el capítol «Els 100 errors d'un guió» i constatar que Despertaferro els tenia tots, em vaig tirar, sense pensar-m'ho, per la finestra. (No em va passar res perquè l'estudi era a la planta baixa.)

A El Jueves vas col·laborar en diverses sèries, com El Jueves estuvo allí (1996), ¡Amor & Masacre Storis...! (1997) i Obispo Morales (2006). En una entrevista, l'humorista El Gran Wyoming comentava que era molt fan d'aquestes sèries. ¿Per què vas acabar la teva col·laboració amb la revista?

No em vaig sentir còmode quan va sortir una portada d'aquesta revista que vostè em cita, en la qual s'anunciava a so de bombo i platerets que «nosaltres no farem caricatures de Mahoma perquè estem cagats». (Hi havia manifestacions en països àrabs perquè un diari austríac havia publicat unes caricatures de Mahoma.)

Ha estat fàcil compaginar dues vides professionals paral·leles, l'animació i l'humor gràfic?

El Jueves, 17/10/2007

El Jueves, 16/4/2008

Són perfectament compatibles, crec.

Les redaccions de les revistes humorístiques han canviat molt en aquests darrers quaranta anys. L'humor el fa ara la gent seriosa?

Hi ha de tot a la vinya del Senyor.

Què opines de l'humor gràfic que fan les noves generacions a la premsa diària, a les xarxes o en revistes com El Jueves o Mongolia, on vas entrar a col·laborar-hi el 2013?

No m'agrada criticar les noves generacions d'humoristes, que, amb el que els espera, estan ben llestos. Amb el ressorgiment de Vox, si s'espavilen, potser entre quatre podran compartir un lloguer de 1.200 € en un barri humil.

Una pregunta gens original: quins llibres d'humor recomanaries que ens emportéssim a una illa deserta?

Les obres completes d'Ivà, Perich i Wolinski.

Com veus el moment actual? S'està tornant a la repressió en el camp de la llibertat d'expressió amb la «lleï mordassa» o amb alguns jutges que decideixen que les vinyetes d'humor es poden portar als tribunals?

